

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV ÖST RAPPORT 2002:45

ARKEOLOGISK UTREDNING, ETAPP II

Boplatslämningar vid Lilla Ullevi bytomt

*Linköpings stad och kommun
Östergötland*

Dnr 421-1499-2002

Ann-Lili Nielsen

UV ÖST RAPPORT 2002:45

ARKEOLOGISK UTREDNING, ETAPP II

Boplatslämningar vid Lilla Ullevi bytomt

*Linköpings stad och kommun
Östergötland*

Dnr 421-1499-2002

Ann-Lili Nielsen

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se/uv

Produktion och layout Britt Lundberg

Grafik Lars Östlin

Utskrift UV Öst, Linköping 2002

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

© 2002 Riksantikvarieämbetet

UV Öst, Rapport 2002:45

ISSN 1404-0875

Innehåll

Inledning	5
Topografi och fornlämningar	5
Syfte och metod	5
Resultat och tolkningar	7
<i>Området i anslutning till Lilla Ullevi</i>	7
Sammanfattning	9
Referenser	9
Administrativa uppgifter	9
Bilaga 1. Anläggningslista	10
Bilaga 2. Fyndlista	11
Bilaga 3. Lista på kolprov	11

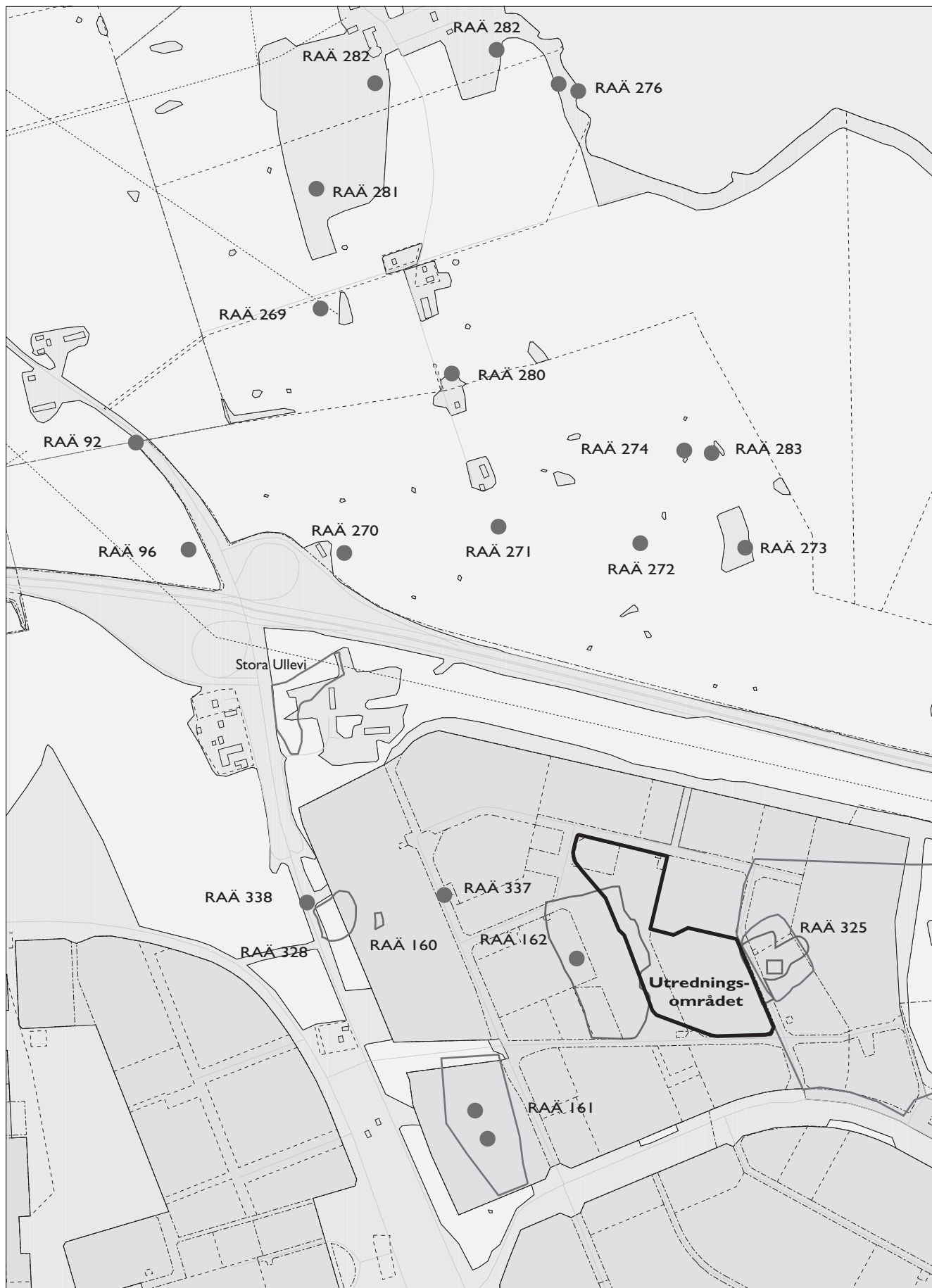

Fig 1. Utdrag ur Ekonomiska kartans blad 8F 5h med utredningsområdet markerat. På kartan är även övriga kända fornlämningar i området markerade. Skala 1:10.000.

Arkeologisk utredning, etapp II

Boplatslämningar vid Lilla Ullevi bytomt

Inledning

Linköpings kommun har för avsikt att påbörja planläggning inom obebyggda delar av kv Glaskulan i Tornbyområdet, Linköpings stad. Med anledning av detta genomförde Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst, under oktober år 2002 en arkeologisk utredning, etapp II (se fig 1).

Utredningsområdet var cirka 60 000 m² stort och låg vid undersökningstillfället som ängsmark. Inom det aktuella området finns inga kända fornlämningar men området ligger mellan Lilla Ullevi gamla tomt (RAÄ 325) och en undersökt boplatstomt samt ett verkstadsområde från äldre järnålder (RAÄ 161 och 162).

Topografi och fornlämningar

Under den senaste femtonårsperioden har stora delar av Tornbyområdet omvandlats från ett jordbrukslandskap med gårdar på de äldre bylägena till ett industri – och affärscentrum. Mellan Tornbyområdet och Roxen har det, före 1800-talets uppodlingar, funnits ett stort sammanhängande område med ängs- och betesmarker. Byarna i området, Lilla och Stora Ullevi, Tornby m fl, har samtliga medeltida belägg (se vidare Borna Ahlkvist & Tollin 1994). Området är mycket fornlämningstätt och ett relativt stort antal arkeologiska undersökningar har utförts i samband med denna omvandling av kulturlandskapet. Resultaten visar på en fast bebyggelse i området åtminstone från yngre stenålder med kontinuitet genom hela förhistorien och fram i nyare tid.

Det aktuella området är tämligen flackt och ligger, enligt äldre kartmaterial, framför allt inom det som tidigare var byn Lilla Ullevi's ägor (RAÄ 325). Byn bestod före skiftena av två hemman. Arkeologiska undersökningar har utförts på bytomten som visar att bebyggelsen troligen etablerades under yngre järnålder. Väster om det aktuella området har en boplatstomt och ett verkstadsområde från äldre järnålder undersökts (Karlenby 1996, Nielsen 1999). Boplatsten övergavs i övergången mellan äldre och yngre järnålder. Detta gäller generellt för flera äldre järnåldersboplatser i Tornbyområdet (Carlsson m fl 2001).

Syfte och metod

Utredningens syfte var att undersöka om det fanns fornlämningar inom det planerade exploateringsområdet som inte är synliga ovan mark.

Vid undersökningen grävdes sökschakt över stora delar av ytan. Framför allt koncentrerades undersökningen till de områden som låg i nära anslutning till Lilla Ullevi bytomt i den sydöstra delen av exploateringsområdet. Vid tidigare undersökningar inför anläggandet av Svedengatan/Bonnorpsgatan hittades boplatslämningar i detta område (Wickman-Nydolf 1996). Vid den tidigare undersökningen konstaterades också att boplatslämningarna troligen fortsatte väster om den planerade vägen (aa:13).

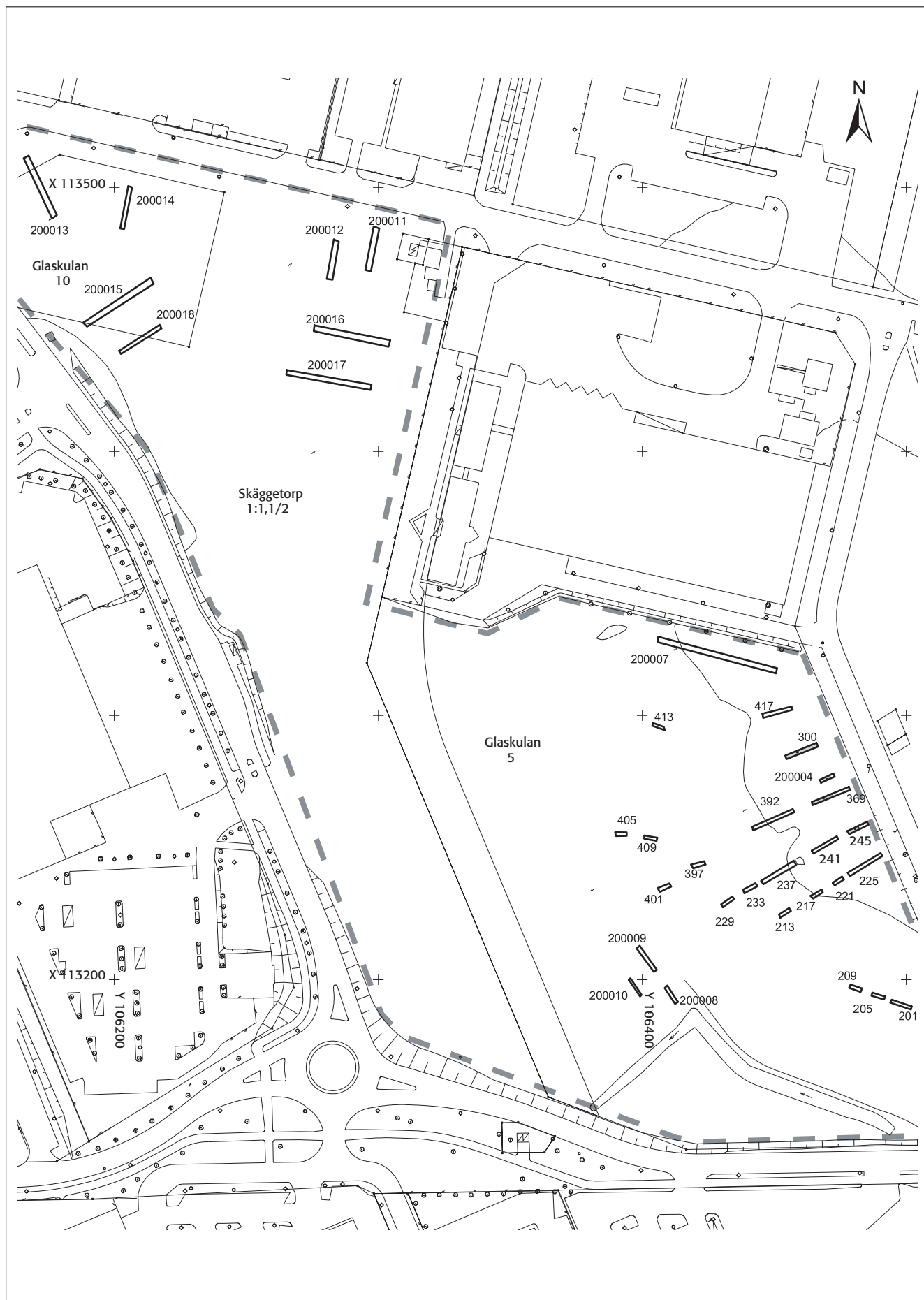

Fig 2. Utredningsområdet med samtliga schakt markerade. Skala 1:2000.

Matjorden banades skiktvis av med maskin ner till orörd mark eller till den nivå där konstruktioner eller kulturlager påträffades. Då anläggningarna inte har grävts innebär det att tolkningarna av dessa bygger på deras utseende i plan. Schakten, konstruktioner och lager mättes in digitalt och registrerades i RAÄs informationssystem Intrasis.

Resultat och tolkningar

Inom utredningsområdet framkom boplatslämningar i nära anslutning till Lilla Ullevi bytomt i områdets sydöstra del. Sammanlagt registrerades här sex stycken anläggningar och ett kulturlager. Dessutom registrerades två fyndnummer (se bilaga 1 och 2). I övrigt drogs sökschakt i de mer höglänta partierna i norra delen och i den sydvästra delen av utredningsområdet (se fig 2). I dessa områden bestod markunderlaget av styv lera och här fanns inget av arkeologiskt intresse.

Området i anslutning till Lilla Ullevi

Omedelbart väster om Bonnorpsgatan drogs sökschakt längs den svaga höjdrygg som sträcker sig åt väster från gatan ut i åkermark. Sökschakt drogs även nedanför höjdryggen för att se om fornlämningar även fanns i de mer låglänta partierna. Anläggningar och kulturlager framkom i fyra av schakten vilka samtliga låg på den flacka höjdryggen närmast vägen (se fig 3).

Kulturlagret, som bestod av svagt kulturpåverkad lerblandad mjäla fanns i schakten 245, 300, 369 samt 200004. I ytan på lagret (lagret grävdes inte vid utredningen) fanns inslag av kol, bränd lera och enstaka brända ben. Ovanpå kulturlagret var matjordsskiktet mellan 0,3 – 0,4 meter tjockt. I S369 var kulturlagret genomgrävt i den östra delen upp mot vägen. Här fanns ett raseringslager med rikligt med sten och tegel. Förmodligen är det rester efter en sentida byggnad som legat norr om granhäcken och som återfinns på gamla ekonomiska kartan från 1948. Rester efter byggnaden påträffades även vid den tidigare undersökningen (Wickman-Nydolf 1996:6). I schaktet närmast fd Gripen (S200007) fanns även ett betongfundament som troligen är golv till en ladugårdsbyggnad.

De anläggningar som påträffades var alla nedgrävda genom kulturlager. Anläggningarna är tolkade utifrån utseende i plan och antyder att det rör sig om lämningar från en förhistorisk gård. Vid utredningen hittades tre stolphål, en härd, en grop samt en ugn. Ugnen (A4) finns i S200004 och en mindre del av anläggningen grävdes med maskin. A4 som framkom i schaktkanten består av skärvig sten och kol i toppen och bränd lera i botten. Det går inte att avgöra utifrån utredningen om ugnen har legat utomhus eller om den legat inne i en byggnad. Cirka 0,8 meter sydväst om ugnen fanns dock ett stolphål (A5) som antyder att ugnen legat under tak. Flera stolphål hittades vid utredningen (A1 och A2) men har inte, på grund av den begränsade insatsen som utredningen innebär, kunnat sammanföras till en byggnad. Vid den tidigare undersökningen dokumenterades flera områden med stolphål. Tolkningarna gjordes inte i fält utan inomhus vid rapportarbetet vilket gjorde att tolkningen av husens planformer var osäkra (Wickman-Nydolf 1996:13). Man menade dock att det rörde sig om treskeppiga långhus.

Undersökningar av andra gårdslägen från yngre järnålder antyder dock att husen genomgår en förändring i planformen under yngre järnålder. Från att ha haft två parallella stolprader som burit taket flyttas stolparna ut i vägglinjen så att det i stället är dessa som bär taket (Lindeblad & Nielsen 1997:41).

Vid de tidigare undersökningarna av Lilla Ullevi konstaterades att boplatsten inte gick att avgränsa, utan att den troligen fortsatte ut i åkermark åt väster. Några ¹⁴C-dateringar av boplatsten finns inte från denna undersökning. Dateringarna bygger på föremålsdateringar i form av bl a ett ringspänne och en sammansatt dubbelkam vilka kan dateras till vikingatid respektive högmedeltid (Wickman-Nydolf 1996:29). Tolkningen att bosättningen etablerats under yngre järnålder bygger därför endast på fynddateringar. Man antog dock att det inte var osannolikt att bosättningen etablerats redan under äldre järnålder (Wickman-Nydolf 1996:13).

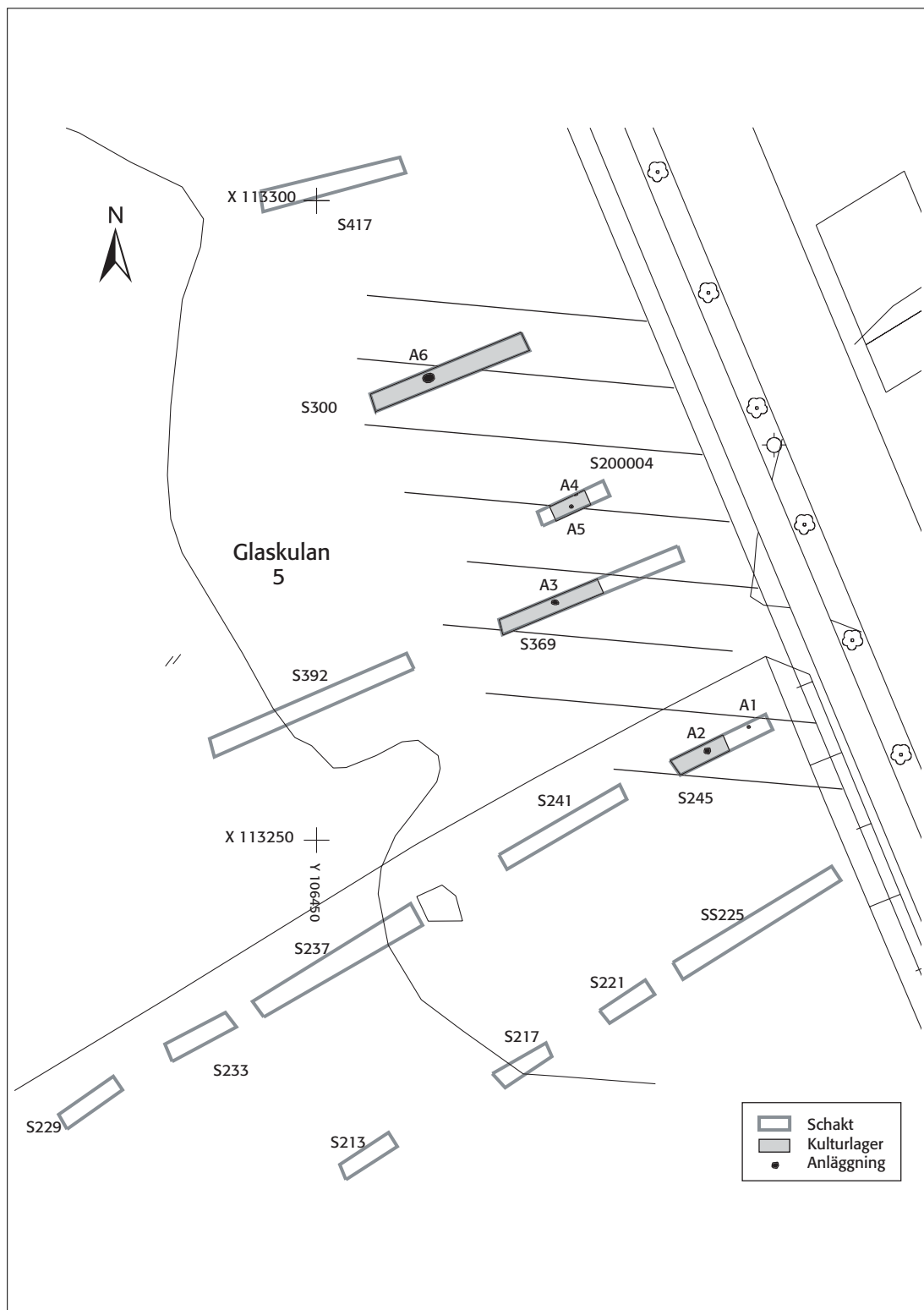

Fig 3. Den östra delen av utredningsområdet närmast Lilla Ullevi bytomt (RAÄ 325). På kartan är schakt, kulturlager och anläggningar markerade. Det skrafferade området visar var fornlämningar påträffades men visar ej fornlämnings fullständiga utbredning. Skala 1:500.

Det råder med andra ord fortfarande tveksamheter om när etablerandet i Lilla Ullevi skett och även stora tveksamheter när det gäller bebyggelsens inre struktur och de skilda husens planformer. Av den anledningen är det väsentligt att gå vidare med en förundersökning i det område som innehöll anläggningar och kulturlager för att utröna vilken potential området har när det gäller att besvara dessa frågor.

Sammanfattning

Med anledning av att Linköpings kommun har för avsikt att påbörja planläggning inom obebyggda delar av kv Glaskulan i Tornbyområdet, Linköpings stad genomförde Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst, under oktober månad år 2002 en arkeologisk utredning, etapp II.

Utredningsområdet omfattade ett ca 60 000 m² stort område som i dag ligger som ängsmark. Inom det aktuella området finns inga kända fornlämningar men området ligger mellan Lilla Ullevi gamla tomt (RAÄ 325) och en undersökt boplat och ett verkstadsområde från äldre järnålder (RAÄ 161 och 162).

Vid utredningen drogs sökschakt i stora delar av området. Framför allt koncentrerades undersökningen till de områden som låg i nära anslutning till de kända fornlämningarna och till de partier som utgjorde topografiskt lämpliga boplatslägen. Schakt upptogs dock även i de mer låglänta partierna inom utredningsområdet för att se om fornlämningar även fanns i dessa områden. I ett mindre parti i anslutning till Lilla Ullevi gamla by kunde fornlämningar i form av anläggningar och kulturlager konstateras. I övrigt var området utan arkeologiskt intresse.

Vid de tidigare undersökningarna av Lilla Ullevi har det rått tveksamheter både vad gäller dateringen för etablerandet av bosättningen vid bytomten och bebyggelsens inre struktur och de skilda husens planformer. Av den anledningen är det väsentligt att gå vidare med en förundersökning i det område som innehöll anläggningar och kulturlager för att utröna vilken potential området har när det gäller att besvara dessa frågor.

Referenser

- Borna Ahlkvist, H. & Tollin, C. 1994. Kring Stång. En kulturgeografisk utvärdering byggd på äldre kartmaterial och historiska kartöverlägg. RAÄ. Arkeologiska undersökningar. Skrifter nr 7, Linköping.
- Carlsson, T. m fl. 2001. Boplat och by. Bebyggelseutveckling i Stora Ullevi 200 – 1600 e Kr. Rapport UV Öst 2001:15.
- Karlenby, L. 1996. Ullevi. En bosättning under 4000 år. Rapport UV Uppsala 1996:53.
- Lindeblad, K. & Nielsen, A-L. 1997. Kungens gods i Borg. Om utgrävningarna vid Borgs säteri i Östergötland. Rapport UV Linköping 1997:12.
- Nielsen, A-L. 1999. Smide på en östgötsk gård från romersk järnålder. Rapport UV Öst 1999:2.
- Wickman-Nydolf, G. 1996. Lilla Ullevi. Arkeologisk undersökning, etapp I och III. Rapport UV Linköping 1996:55.

Administrativa uppgifter

Riksantikvarieämbetets dnr: 421-1499-2002.

Länsstyrelsens dnr och datum för beslutet: 431-4979-02, 2002-09-18.

Projektnummer: 1520439.

Undersökningstid: 4 – 9 oktober 2002.

Projektgrupp: Ann-Lili Nielsen och Per Nilsson.

Exploateringsyta: Ca 60 000 m².

Läge: Ekonomiska kartan, blad 8F 5h Linköping (085 57).

Koordinatsystem: Linköpings lokala.

Koordinater för undersökningsytans mittpunkt: x6478,800 y1487,800.

Höjdsystem: RH 1900.

Dokumentationshandlingar och fynd: Schaktplaner och fynd förvaras hos RAÄ, UV Öst i väntan på fortsatta undersökningar. Dokumentationsmaterialet kommer att inlämnas till Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), RAÄ, Stockholm samt fynden till Statens Historiska Museum (SHM).

Bilaga 1. Anläggningslista

A1 (275) – Stolphål ?

Ca 0,2 meter i diameter. Enstaka stenar i toppen. Nedgrävd i ljus lerblandad mjäla. Syntes ca 0,3 meter under nuvarande marknivå. Schakt 245.

A2 (249) – Härd

Rund ca 0,5 meter i diameter. Skärvig sten och kol i toppen. Härden är nedgrävd i svagt kulturpåverkad lerblandad mjäla som innehåller enstaka skärvig sten, kol och bränd lera och enstaka obrända ben. Anläggningen ligger ca 0,3 meter under nuvarande marknivå. Kolprov (PK 270). Schakt 245.

A3 (373) – Stolphål ?

Närmast oval i formen och med rundad sten i ytan. Nedgrävd i svagt kulturpåverkad lerblandad mjäla med inslag av enstaka skärvig sten, kol och bränd lera. Påträffades ca 0,3 meter under nuvarande marknivå. Schakt 369.

A4 (355) – Ugn

Framkom i schaktkanten mot norr, ca 0,4 meter under nuvarande markyta. Anläggningen består av skärvig sten och kol i toppen samt rikligt med bränd lera i botten. Delar av hårt bränd lera tillvaratogs, F364 (F2). Kolprov (PK 363). Anläggningen är nedgrävd i svagt kulturpåverkad lerblandad mjäla med inslag av kol och bränd lera. Schakt 200004.

A5 (341) – Stolphål

Rund, ca 0,2 meter i diameter. Skärvig sten i toppen. Framkom ca 0,4 meter under nuvarande markyta. Nedgrävd i svagt kulturpåverkad lerblandad mjäla med inslag av kol och bränd lera. Schakt 200004.

A6 – Grop

Ca 0,5 meter i diameter. Rund med skärvig sten i toppen samt obrända ben (F1). Anläggningen är nedgrävd genom svagt kulturpåverkad lerblandad mjäla med inslag av enstaka kol. Påträffades ca 0,4 meter under nuvarande marknivå. Schakt 300.

271 – Kulturlager

Består av kulturpåverkad lerblandad mjäla med inslag av enstaka skärvig sten, kol, bränd lera och obrända ben. Finns i schakt 245.

365 – Kulturlager

Svagt kulturpåverkad lerblandad mjäla med inslag av kol och bränd lera. Finns i schakt 200004.

388 – Kulturlager

Svagt kulturpåverkad lerblandad mjäla med inslag av enstaka skärvig sten, kol och bränd lera. Ca sju meter av schaktet i den östra delen, mot bytomten, var omrört och uppfyllt med raseringsmassor med rikligt med sten och tegel. Finns i schakt 369.

A200001 – Kulturlager

Svagt kulturpåverkad lerblandad mjäla med inslag av enstaka kol. Finns i schakt 300.

Bilaga 2. Fyndlista

F1 – Obrända ben

Benen kom i toppen av grop (A6).

F2 – Bränd lera

I botten av ugn (A4).

Bilaga 3. Lista på kolprov

270 – Kolprov

Taget i härd (A2).

363 – Kolprov

Taget i ugn (A4).